

*Zahrada &
balkon*

Zkuste to doma sami

111 projektů a nápadů
pro přírodní
biozahradu

smarticular

KAZDA

Obsah

Úvod 7

Proč zahradničit v souladu s přírodou? 7 • Principy permakultury 9
Než začnete 10 • Vždy aktuálně 11 • Zkratky 12

Méně trávníku, více zahrady 13

Jak oživit půdu 43

Ekologická výsadba 55

Jak rostliny přirozeně posílit 95

Jak rostliny přirozeně chránit 115

Ochranné biopřípravky 115 • Jak odpuzovat škůdce 128

Užiteční živočichové v zahradě 143

Zahrada na balkoně a terase 157

Způsoby zpracování a recepty 175

Vzhůru do práce! 185

Rejstřík 187

Úvod

*„Sám si něco vypěstovat
je jako tisknout si své vlastní peníze.“*

Ron Finley, americký designér a guerillový zahradník

Pro založení přírodní biozahrady existuje mnoho dobrých důvodů, dokonce i tehdy, pokud ji tvoří pouze jediný květináč na balkoně. Zatímco dříve bylo samozřejmé vypěstovat si část vlastní úrody na zahradě u domu, dnes se spoléháme na nabídku supermarketů. Proč také ne? Vše je dostupné vždy (včetně exotického ovoce), všude a v jakoukoliv roční dobu. Převážování bývá ovšem dlouhé a podmínky pěstování, stejně tak jako kvalita produktů, nejasné.

Takový průmyslový, masový konzum má mnoho negativních následků. Menší rozmanitost druhů, monokultury, eroze půdy a zbytky pesticidů v jídle patří mezi ty nejznámější. Bioznačky sice vnášejí do celé záležitosti trochu světla, ale dokonce i v biozemědělství se používají pochybné postřiky a způsoby pěstování, aby mohlo fungovat ekonomicky. Ovoce a zelenina prodávané v supermarketu jsou „jednotvárné“ a mnoho starých odrůd upadlo v zapomnění. Kvůli všem těmto důvodům je složité se rozhodnout, co chceme jíst a co raději ne.

Stále více lidí se proto rozhodlo opět převzít zodpovědnost a pěstovat alespoň část toho, co jí! Ať už ve vlastní zahradě, na pronajatém záhonku nebo na balkoně, možnosti existují téměř všude. Ten, kdo navíc ještě využívá několika principů permakultury a souladu s přírodou, namísto toho, aby si ji zkoušel podmanit, získá kromě zdravého ovoce a zeleniny či bylinek ještě malou oázu „divoké“ přírody.

Proč zahradničit v souladu s přírodou?

Včelami oblíbené květinové louky namísto trávníku, zelenina namísto okrasných rostlin, léčivé byliny namísto plevelu, jedlé rostliny namísto kamenitých ploch – existuje nespočet nekonvenčních možností, jak zahradničit přirozeněji, zdravěji a zároveň snadněji.

Toto jsou důvody, proč se vyplatí začít s pěstováním:

- Potraviny z přírodní biozahrady jsou zdravější, protože se obejdete bez používání jedovatých chemikálií a umělých hnojiv.
- Biozahrady jsou prospěšné pro životní prostředí, protože představují oázu pro hmyz a ptáky a stávají se prostorem pro staré odrůdy, jejichž rozmanitost a životní prostor se stále více zmenšuje kvůli mrtvým designérským zahradám a polím s monokulturami.
- Práci v zahradě a opětovným využíváním zdrojů ušetříte peníze, protože již existující prostředky využíváte v rámci přírodního koloběhu, namísto toho, abyste nakupovali drahé postřiky, hnojiva a další prostředky.
- Díky zahradničení budete nezávislejší a šťastnější, protože aktivita v přírodě je balzámem pro tělo i duši.

Postupem času se nám podařilo sesbírat nepřeberné množství nápadů pro snadný a udržitelný život, pro vlastní přírodní biozahradu či balkon. Stojedennáct nejlepších a nejužitečnějších projektů a nápadů představujeme v této knize. Protože je tento prostor omezený, nemůžeme bohužel obsáhnout všechna témata. Ti z vás, kdo hledají obecnější informace o biozemědělství a perma-kultuře nebo návody na zřízení zahrady, mohou nalézt další četné zdroje informací a nápadů na internetu, případně v knihkupectvích, kde vám jistě rádi ochotně pomohou.

Principy permakultury

Divoká příroda se obejde bez zahradníka, neboť vše probíhá v uzavřeném koloběhu. Této myšlenky se chopili biozemědělci a biozahradníci, a snaží se na poli nebo na zahradě také uplatňovat přírodní koncepty, a to prostřednictvím principů takzvané permakultury. Výsledkem jsou umělé ekosystémy s vysokým výnosem, které se svou stabilitou, diverzitou a odolností vyrovnávají přírodním ekosystémům. Často je nutné měnit způsob uvažování, protože tyto myšlenky občas neladí s návrhy konvenčních rádců pro zahradničení.

Jestliže převezmete některé z těchto principů a adaptujete je do své vlastní zahrady, budete odměněni přírodnější, přesto však plodnou zahradou s nižšími nároky na péči. Neexistuje ovšem žádný univerzální návod nebo stavební plán pro permakulturní zahradu – každý kousek země je odlišný a vyžaduje trochu jiný přístup. Následující výčet je naším pokusem, jak jasné a jednoduše shrnout komplexní a zčásti skutečně filozoficky pojímané principy a motivy.

1. **Pozorujte přírodu a učte se od ní**, ale nesnažte se jí vnutit svoji vůli.
2. **Umožněte rozmanitost** namísto vynucování monokultur.
3. **Podporujte systém navzájem pozitivně působících rostlin, zvířat a dalších prvků**, namísto toho, abyste je aplikovali izolovaně.
4. **Využívejte a podporujte přirozenou odolnost** namísto toho, abyste se snažili řešit problémy umělými jednorázovými opatřeními.
5. **Využívejte efektivně již existující energii**, například tak, že využijete přirozeně svažitý terén či místo, kam nejvíce dopadají sluneční paprsky, například zídka z kamenů.
6. **Uvažujte a plánujte v kolobězích jako příroda** – téměř vše, co je zapotřebí, zde již existuje, a vše plní svůj účel.
7. **Vsadte na spolupráci zvířat, rostlin a dalších elementů**, aby od sebe mohly navzájem profitovat.

Přírodní zahrada a balkon pro spokojené včely

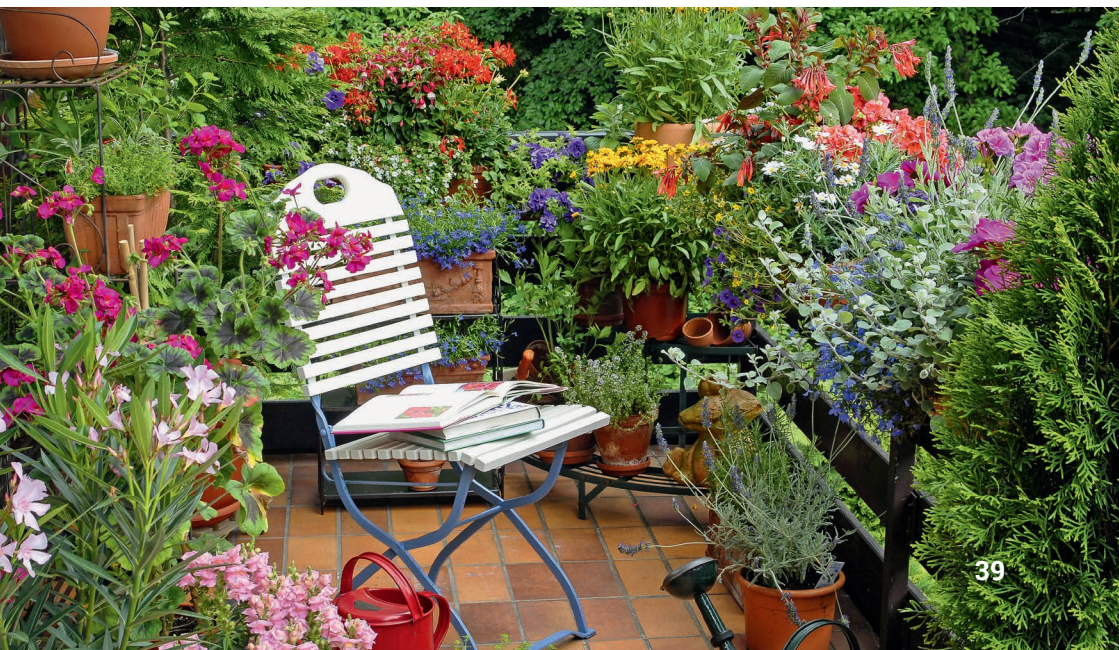
Ať už vlastníte mnoho metrů čtverečních zeleně nebo jen malý pozemek, nehraje to u přírodního zahradničení žádnou roli. Dokonce i malý balkon ve městě lze proměnit v přírodní oázu!

1. Včelí louka namísto exotických květů

Už vás někdy napadlo, že hmyz málokdy létá na balkony s převislými květy? Výsledek moderního pěstování květin je sice na pohled krásný, ale pro včely a motýly bezcenný. Plné květy většinou neprodukují žádný pyl, okřídlený užitečný hmyz se navíc nedostane k nektaru, neboť cesta je zablokovaná bujnou nádherou.

Také k pylu a nektaru exotických květů nemá domácí hmyz často přístup, neboť je přizpůsoben domácím odrudám květin. Některé divoké včely jsou dokonce závislé na jednom jediném rodu rostliny! Květy z druhého konce světa mohou být naproti tomu zcela jinak tvarované nebo mohou jinak chutnat, takže hmyz zůstává navzdory bohaté nabídce potravy o hladu.

Můžete včas pomoci domácími odrudami a planými rostlinami, jako je heřmánek, slunečnice, sedmikráska a fialky, nebo bylinkami jako šalvěj, pažitka a máta, které nejspíš chutnají i vám.

2. Selská zahrada: krásná i prospěšná

Selská zahrada je zdánlivě divoký chaos zeleniny, keřů s bobulemi, léčivých rostlin a květin, které využívá hmyz i člověk. V záhonech se vědomě neoddělují jednotlivé druhy, ale pěstuje se smíšená kultura (viz strana 55). Květiny jako afrikány a měsíčky udrží škůdce dál od sousedních bylin a zeleniny a přilákají svou dvoubarevnou krásou užitečný hmyz také k nenápadným květům.

Obecně se k tomu nejlépe hodí robustní staré odrůdy, s nimiž je zároveň nejméně práce. Když osazení vyčleněných záhonů posunete každý rok o jedno políčko dál, vznikne tak osevní postup, který šetří půdu před vysílením.

3. Suché zídky namísto impregnovaných palisád

Namísto vymezení záhonu dřevem, ošetřeným fungicidy a insekticidy, jež škodí flóře a fauně, můžete z kamenů navršíť nízké zídky. V jejich spárách nalezne útočiště hmyz a plazi. V mezerách nahoře můžete pěstovat rostliny.

4. Vrbové proutí jako přírodní ochrana před cizími pohledy

I proutěné stěny k vedlejšímu balkonu, plot nebo malý altánek v zahradě lze vyrobit bez ošetřeného dřeva nebo plastu. Stačí do země zapíchat čerstvě nařezané vrbové proutí ve vzdálenosti asi 15 cm, do hloubky alespoň 20 cm nebo do nádoby a navzájem proplést nebo do nich zaplést horizontálně další pruty. Robustní proutky utvoří nové kořeny a výhonky, takže časem vznikne hustá zelená stěna.

5. Hotel pro hmyz namísto dekorací

Hmyzí hotel neláká opylovače květin a plodin pouze na návštěvu, ale nabízí jim také domov. Hotové hmyzí hotely z obchodu jsou ovšem vyráběny často spíše podle vizuálního hlediska. Vlastnoručně vyrobený hmyzí hotel (viz strana 146) může naproti tomu být přizpůsoben obyvatelům, jaké si přejete, a převládajícím podmínkám. Ideálním umístěním je stěna domu na zastřešeném slunném balkoně.

6. (Mini)jezírko

Jezírko je krásným a užitečným doplňkem přírodní zahrady. Mnoho druhů hmyzu potřebuje vodu pro kladení vajec a vývoj larev. Zároveň je důležitým zdrojem potravy pro obojživelníky a ptáky. Tento účel ale nemusí plnit jen

jezířko vyhrabané v půdě a utěsněné fólií. Zinkovou vanu nebo dřevěný sud je možné naplnit vodou, pěstovat v nich rostliny a proměnit je tímto způsobem v malý biotop (viz strana 151). I pro ta nejmenší jezírka se hodí malé odrůdy leknínů nebo bažinných rostlin, kterým stačí i nízký stav vody.

7. Louka namísto trávniku

Mnohem krásnější a zároveň méně náročná na péči než akurátně zastřižený golfový trávník zbavený „plevele“ je louka, na níž smějí růst také květiny a byliny. Buď založte cíleně louku s planými květinami (viz strana 37), nebo vyčkejte, až sama od sebe obroste sedmikráskami, pampeliškami a jitrocelem. Nebo si vypomozte semínkovými bombami (viz strana 80). Jakmile se byliny a divoké květiny jednou rozrostou, máte k dispozici louku jako přírodní lékárnu. Aby se mohla bohatě rozrůstat, můžete ji nechat růst klidně trochu do výšky, než ji posekáte. Díky tomu mají květiny dostatek času pro tvorbu semen a vysemenění.

8. Mulčování místo plení

Namísto sekání trávníku a vyhazování podzimního listí do popelnice na bioodpad můžete tento rostlinný materiál rozložit na záhony jako mulč (strana 48). Nejen že potlačí růst nežádoucích rostlin, ale odpadá tak i časově náročné plení. Vrstva mulče zajistí navíc půdě další živiny a zabrání tomu, aby vysychala. K mulčování se hodí také napůl zralý kompost.

9. Více nepořádku povoleno

Na podzim je na zahradě opravdu hodně práce. Vedle sklizně se hrabe listí, zastřihávají se keře a rostliny a květináče je potřeba připravit na zimu.

Přírodě velmi prospějete, pokud některé z těchto prací vynecháte. Odumřelé semeníky trav a keřů nabízejí ptákům v zimě potravu, suché větve slouží jako zimní sídlo pro hmyz. „Nepořádný“ kout zahrady, kde necháte nasbírané listí a odřezky z keřů, se stane vítaným zimovištěm pro ježka.

Jak oživit půdu

Rytí bylo po dlouhou dobu běžnou metodou, jak prokypřit půdu až do hlubších vrstev. Nejen že se u toho zapotíte a namůžete si záda, ale půdu tím spíš znehodnotíte, než abyste jí prospěli. Asi jeden kilogram zpravidla titěrných půdních organismů, které žijí na jednom metru čtverečním úrodné zahrady, je totiž většinou odkázán na dobře strukturované, různě hluboké vrstvy. Při rytí se tato půdní struktura naruší a organismy milující kyslík jsou doslova pohřbeny a udusí se, zatímco organismy vyhýbající se kyslíku zahynou na vzduchu, pro ně jedovatém. K tomu se cenný humus spolu s ještě nerozloženými organickými materiály přesune do hlubších vrstev, kde již není k dispozici jako zdroj živin.

Takové poškození půdního života má dalekosáhlé následky. Plodnost půdy i podíl humusu dlouhodobě klesá. Humus vzniká z organické hmoty jako produkt vylučování půdních organismů a je třeba jej neustále dodávat. Je zásadní pro optimální strukturu půdy, protože spolu s minerální půdou tvoří takzvané komplexy hlíny a humusu – kyprou, ale stabilní strukturu, jež umí dobře přijímat vodu, aniž by se nadměrně rozbahněla.

Jak rostliny přirozeně chránit

Mnoho rostlin obsahuje éterické oleje, vůně jako hořké látky a trísloviny, které škůdcům nechutnají nebo účinkují proti chorobám rostlin. Na rozdíl od syntetických prostředků pro boj se škůdci nezatěžují rostlinné výtažky ani přírodní domácí prostředky ošetřované rostliny, plody ani životní prostředí. Navíc je příprava prostředků velmi jednoduchá, efektivní a ozkoušená generacemi. Využijte přírodních obranných látek a vyrobte si vlastní ochranný prostředek na rostliny namísto toho, abyste používali produkty ze zahradních center, které mohou více škodit než pomáhat.

Kromě toho jsou mnohé rostliny a živočichové užiteční: pomáhají jiným rostlinám tak, že vylučují semiochemikálie, jež brání vzniku nemocí a odpuzují škůdce. V této kapitole jsme sepsali osvědčené metody pro výrobu biologických postřiků proti mnoha problémům v biozahradě, doplňují je nejlepší recepty a tipy proti chorobám rostlin, škůdcům a tipy, jak osídlit zahradu různými užitečnými živočichy.

Ochranné biopřípravky

Jak získat výtažky z rostlin: čtyři metody

U domácích ochranných přípravků rozlišujeme čtyři způsoby přípravy: jíchů, odvar, výluh a čaj. Jíchů se stejně jako odvary používají jako posilující prostředek a jako prostředek k přirozenému boji se škůdci. Čaje a výluhy ve studené vodě účinkují převážně proti škůdcům, přičemž při pomalejším louhování za studena zůstává zachováno více účinných látek než u čaje, jelikož se výluh nezahřívá.

► Jíchů – základní recept

Jako jíchů označujeme výsledek kvašení rostlinného materiálu ve vodě. Tato směs rostlin a vody se připravuje převážně jako hnojivo a prostředek pro posílení rostlin, lze ji použít ale také jako ochranu před škůdci. K tomu se kromě jiného hodí pelyněk, vratič obecný, kopřiva, kostival, přeslička a pameliška.

Potřebujete:

10 l vody (nejlépe dešťové)

1 kg čerstvého rostlinného materiálu

dostatečně velkou nádobu s víkem

kamennou moučku (volitelně, proti zápachu)

Postup je následující:

1. Rostlinný materiál nařežte nebo natrhejte na kousky a společně s vodou dejte do nádoby.
2. Nechte louhovat na slunném stanovišti po dobu dvou až tří týdnů. Kvůli dočasnému pronikavému zápachu doporučujeme zakrýt víkem nebo prknem. Nádoba by ale neměla být vzduchotěsně uzavřená.

3. Každý den promíchejte. Pokud jícha nepříjemně páchne, nasypejte na ni trochu kamenné moučky, která pachy pohltí.
4. Jícha je hotová, jakmile se zbarví do hněda a přestane pěnit, k tomu dojde nejpozději po dvou až třech týdnech.
5. Scedte a zbývající části rostlin zkompostujte.
6. Pro použití zředte v poměru 1:10.

Díky dlouhé době stání se do vody uvolní více minerálů než v případě odvaru. Jíchu nalévejte za oblačného počasí přímo na půdu na oblast kořenů, aniž byste potřísnilí listy.

► Základní recept na odvar

Odvar se používá jako prevence proti škůdcům a chorobám rostlin, má ovšem pouze omezenou trvanlivost. Hodí se do něj pelyněk, vratič, přeslička, pampeliška, heřmánek a cibule. Potřebujete stejné přísady jako na jíchu, liší se pouze způsob přípravy.

Postup je následující:

1. Části rostlin vložte s vodou do velkého hrnce na vaření a nechte 24 hodin louhovat.
2. Přiveďte k varu a nechte 20 minut povařit.
3. Nechte vychladnout a scedte.

Odvar se ředí v poměru 1:10 a aplikuje se na oblast kořenů.

► Výluh ve studené vodě

Na rozdíl od jichy nedochází při přípravě studeného výluhu ke kvašení. Pro studený rostlinný výluh nechte kopřivy nebo listy z rajčat máčet po dobu několika hodin ve studené vodě. Výluh je velmi jemný, můžete jej použít při akutním napadení škůdci a nezředěný nebo zředěný s vodou v poměru 1:1 nanášet přímo na postižená místa.

► Čajový nálev

Tato metoda je nejrychlejší variantou proti škůdcům. Pro přípravu čaje zalijte části rostlin horkou vodou a nechte asi 15 minut louhovat. Po vychladnutí

a přecezení je čaj hotový a můžete jej neředěný aplikovat na postižené rostliny, například rozprašovačem. Pro výrobu čaje se hodí pelyněk, vratič, přeslička, pampeliška, heřmánek a cibule.

► Jak aplikovat domácí postřik

V obchodě pořídíte různé zahradnické a tlakové postřikovače, s nimiž můžete postřiky na rostliny nanášet cíleně. Pro úspěch je důležité začít s ošetřováním včas a rostlinné ochranné prostředky používat pravidelně.

Přípravek proti padlí

Padlí poznáte podle povlaku na horní straně listu připomínajícího mouku, napadené listy postupně zhnědnou a opadají. Níže uvedené prostředky můžete použít pro prevenci i v případě již existující nákazy. Aplikaci je třeba několikrát opakovat, v případě velkého rozsahu jednou denně po dobu několika dní. Pro prevenci lze přípravek používat od jara do léta každých 14 dní.

Zkuste to doma sami – zahrada a balkon

Květinová louka plná včel místo trávníku, zelenina místo okrasných rostlin, léčivé byliny místo plevelu, půdokryvné rostliny, které se dají jíst, místo kamenitých ploch – existuje mnoho možností, jak zahradničit přírodněji, zdravěji a zároveň snadněji.

Zde jsou důvody, proč se vyplatí na biozahradě něco vlastního pěstovat:

To, co si sami vypěstujete, bude chutnější a zdravější, protože nebudete používat jedovaté pesticidy a umělá hnojiva.

Biozahrady prospívají životnímu prostředí, protože představují dokonalou oázu pro hmyz a ptactvo. Zároveň poskytují prostor pro pěstování starých odrůd, od kterých se kvůli mrtvým designérským zahradám a monokulturním polím začalo upouštět.

Vlastní práci a opětovným využíváním ušetříte, protože budete využívat existující zdroje a nebudete muset kupovat drahé postřiky, hnojiva a další prostředky.

Díky zahradničení budete nezávislejší a také šťastnější, protože aktivita v přírodě je balzámem pro duši i tělo.

ISBN 978-80-88316-74-9

9 788088 316749